

OGLINZI PARALELE

MARIAN POPESCU

ÎN CĂUTAREA TIMPULUI PIERDUT? CRITICA DRAMATICĂ

Ce «rol» joacă azi în teatrul nostru critica dramatică? N-aș vrea să mă pierd în explicarea motivațiilor care au dus la a pune această întrebare. Aș spune, mai degrabă, că momentul actual al scenei românești poate reprezenta un context în care o astfel de întrebare să apară și să provoace mai multe răspunsuri. Contextul s-a configurat, după 1989, din tendințe, luări de poziție, încercări de construcție a repertoriilor, incertitudini majore privind organizarea și administrarea circuitului teatral al instituțiilor de spectacol, agresivitatea factorului politic în viața socială, modificarea percepției asupra vieții cotidiene, modificarea, prin accelerare, a ritmului acesteia, preponderența, în relația individului cu realitatea, a massmediei. Toate aceste determinări de context, cărora, firește, li se mai pot adăuga și altele, au importanța lor în viața teatrului, tot astfel cum dispariția, sper, a unui cancer psihologic — cenzurile politico-ideologice — reclamă un alt mod de a considera Teatrul în Societate.

Critica dramatică a existat, ca orice fenomen de cultură, în cadrul unor reguli impuse de un sistem social-politic malformat. Nu este vorba numai de panoplia restricțiilor, ci și de forțarea unui statut care a fost nu atât de natura polivalenței cât, mai degrabă, a exercițiului constant între anumite limite. Pentru cine ar încerca acum o simplă operație de trecere în revistă a celor care constituie corpul criticilor dramatici, rezultatul apare uimitor. Distorsiunile sistemului n-au permis, în cele mai multe cazuri, atingerea gradului de performanță în materie. Blocarea, pentru o lungă perioadă, a instrucției specializate prin învățământul superior, dar și limitarea condiționată a racordului la fenomenul teatral (de la exercitarea profesiei la accesul în secretariatele literare ale teatrelor, dar și în alte forme care ar fi trebuit create) au favorizat anemierea imaginii pe care critica dramatică ar fi trebuit s-o ofere culturii în ansamblu. Lipsa de orizont profesional-cultural a determinat abstragerea din context (emigrare sau abandonul unei profesii pentru care se pregătiseră) a multora dintre posibilii profesioniști. Obligată, redusă mai degrabă la un statut de consemnare

(excepțiile sînt foarte puține), critica teatrală se află azi în fața unor situații clamînd considerarea, recuperarea unui timp al ei care, pînă în 1989, i-a fost mai puțin favorabil. Aceasta cu atât mai mult cu cît, acum, fenomenul teatral românesc pare să tenteze — și exemplele, din fericire, nu lipsesc — punerea în acord a propriilor posibilități expresive cu un orgoliu al creatorilor de spectacol mereu subînțeles.

Dincolo de aprehensiuni, anxietăți sau prejudecăți, critica dramatică ar putea deveni un mod cultural mult mai seducător. Chiar dacă acum avem de consemnat puținătatea numărului celor care o practică. Chiar dacă acum este destul de dificil încă a favoriza accesul criticului în spe la un traseu intelectual de specialitate care să-i permită afirmarea vocii sale proprii, de neconfundată. Criticul care urmează să «vină» are de evaluat noile relații urmînd să se producă în interiorul fenomenului. Pentru că Teatrul însuși este pus acum în situația de a se întreba cărui public se adresează. Imaginea Publicului în reprezentarea noastră suferă de monolitism. Diversificarea motivațiilor sociale acum distruge acest presupus bloc perceptiv cu care Teatrul intra într-o relație monovalentă. Criticul dramatic poate fi el însuși un inductor al procesului de afirmare a unor relații polivalente între Teatru și Societate (reprezentată prin Public).

Ceea ce mi se pare foarte important este motivația personală a viitorului critic dramatic în privința investiției ce urmează s-o facă în profesie. De anvergura acestei motivații, se știe, depind foarte multe. Îl consider pe criticul dramatic un om de cultură nearestat de propria-i specializare, capabil să evalueze corect implicațiile deontologice ale actului său critic, dar și ecoul public al scrisului său. Formarea opiniei despre teatru parcurge un spectru atât de larg încît riscul de a se pierde spiritul critic este poate cel mai evident.

În căutarea timpului pierdut este o experiență care nu poate dura mult. În critica dramatică se poate vorbi mai greu de modele. Au existat, în istoria disciplinei (dacă se poate spune astfel) foarte puține individualități care să marcheze hotărît preferința exclusivă pentru această specie critică. Lumea teatrului interbelic sau contemporan a propulsat valori prin jurnalistică și mai puțin prin instrucție specializată. În alte locuri, mulți critici au provenit dintr-o activitate de implicare în mecanismul fenomenului teatral, dar și prin impulsul **formării unui punct de vedere față de Teatru**. Din această perspectivă se deduce că diversitatea fenomenului dar și a oportunităților publice de exprimare a punctelor de vedere devine condiție esențială. Menținerea activității criticului numai în cadrul relațional al cronicii de spectacol reduce, într-o măsură, statutul său la acela de consemnator despre care am vorbit.

Este evident că judecata de valoare corectă are darul, în timp, să impună vocea criticului dramatic. Exersarea spiritului critic înseamnă însă și o deschidere a propriei sale performanțe în favoarea expresivității teatrale. Și aceasta pentru a nu mai favoriza existența unor circuite funcționînd mecanic: Teatrul oferă spectacolul, criticul scrie, iar Publicul citește (dacă?).

Între Teatru și Critic se pot forma alte relații profesionale care să nu mai fie tutelate de paternalism și dirijism clientelar. Existența și funcționarea ceremonialului bizantin de apariție în public a cîte unui critic este rezultatul unei mentalități reductive foarte puternice. Criticul nu-și poate aroga dreptul absolut de depozitar al adevărului despre spectacol numai pentru faptul că dă o «notă». El trebuie să convingă de propria sa imagine asupra spectacolului. Cîte adevăruri n-au fost sacrificate, cîte imagini n-au fost distorsionate din cauza acestei păguboase aroganței!

Momentul este dificil acum. Important este să nu se prelungească. Și criticul dramatic lucid poate aprecia exact «rolul» pe care îl va juca în existența fenomenului teatral. Criticul care urmează să «vină» nu are de ce să zăbovească în căutarea unui timp pierdut. Formarea sa acum are șansa de a afirma un nou punct de vedere asupra artei teatrului la noi; criticul nu se va mai lăsa, astfel, sedus de bizantinismul moravurilor profesiei.